

a dir, el fet que calgui rectificar la interpretació de la frase en acabar-la de llegir). Sempre concretant la normativa vigent en la línia de Fabra, fa també en aquest capítol una interessant proposta de fixació de l'ús del guionet en els recompostos i compostos.

El setè i darrer capítol del llibre, *Defectes estilístics freqüents*, aborda aspectes d'una novetat absoluta i que són del màxim interès per als qui ensenjem a millorar l'expressió. Ruai x ha abocat en aquest darrer capítol la seva dilatada experiència de corrector. Així, ens comenta amb mestria com es poden millorar un bon nombre de fragments que presenten problemes que afecten la correcció, la claredat, l'elegància de la frase, la puntuació, etc. Amb un sentit lingüístic molt afinat, l'autor ens ofereix un gran nombre de qüestions poc o gens tractades, que classifica d'una manera molt aclaridora. Voldria destacar especialment les pàgines dedicades als errors deguts a la manca de correlació de temps, a la col·lisió de construccions i a l'ambigüitat de diferents tipus.

Sens dubte que, per la novetat dels temes que discuteix i per la sagacitat amb què ho fa, els dos volums d'*Observacions...* haurien de ser tinguts molt en compte per tots els professionals de la llengua. Les seves propostes agradaran o incomodaran (sobretot a aquells en qui tota norma provoca un rebuig instintiu), però en cap cas no es tro-

baran mancades de fonament. Per això és de preveure que, superats certs personalismes que pullulen entre les nostres «patums» (dels quals el mateix Ruai x no s'escapa gens), bona part de les seves conclusions acabaran imposant-se pel seu propi pes. El problema és que les discussions sobre les qüestions concernents a la nostra normativa s'acostumen a airejar massa i, pitjor encara, sovint al marge de l'IEC (potser perquè aquest no ha sabut coordinar prou les diferents postures), cosa que ha menat cap a una situació de confusionisme que ha afavorit els poc exigents amb l'idioma, els qui accepten per al català allò que un francès, un castellà, etc. no consentiria per a la seva llengua. Voldria igualment advertir que aquestes polèmiques desesperen l'usuari, que veu massa sovint com la correcció o incorrecció de qüestions d'ús habitual depèn del manual que es consulti...

És per tot plegat que si algú encara retenia de Ruai x la imatge de simplicitat de les seves primeres obres (de vegades, per cert, emprades a tort en alguns nivells de l'ensenyament) o li adheria, sense matisar, etiquetes del tipus «purista», «normativista» o «tradicionalista», haurà quedat agradablement sorprès en trobar-se ara davant d'un gramàtic molt lúcid, que ja està essent redescobert.

JAUME MACIÀ I GUILÀ

Jaume MEDINA, *La plenitud poètica de Carles Riba. El període de les «Elegies de Bierville»*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994 («Textos i Estudis de Cultura Catalana», 42). 501 ps.

Un dels nou capítols que integren la darrera aportació de Jaume Medina a la bibliografia ribiana destaca per damunt dels altres: el que conté l'edició crítica de les *Elegies de Bierville* (cap. vii). Quan tot just comencen a aflorar, en les nostres lletres, aquest tipus d'edicions —que no deixen de ser una qüestió prèvia i necessària per a aprofundir en l'estudi de les obres literàries—, Medina ens ofereix en el seu volum tot un aparat crític que permet de resseguir l'evolució que seguí la composició de les *Elegies* a partir de les seves successives versions.

Pren com a text base la darrera edició de l'obra feta en vida de Riba i per ell autoritzada (dins *Obra poètica*, Madrid, Ínsula, 1956) i, al seu damunt, confegeix l'aparat de variants, que té en compte les diverses edicions, la publicació d'algunes elegies en revista i els manuscrits. Quant a aquests, el

fet que sols se'n conservi un únic conjunt semblava que havia d'alleugerir la sempre dificultosa tasca de localització i col·lació de textos autògrafs; altres són, però, les complicacions: d'una banda, la diminuta i tènue lletra que presenten, i, d'altra banda, la irregular disposició dels poemes als fulls (no sols a l'anvers i al revers, sinó sovint a les bandes dreta i esquerra d'una cara, i a vegades de forma capiculada). Medina, seguint la línia de rigor que caracteritza els seus treballs, procedeix a detallar minuciosament i amb precisió totes les peculiaritats dels manuscrits i les reflecteix a l'aparat mitjançant les pertinents sigles. Sense oblidar alguna variant present en les cartes de Riba trameses durant el període de composició de les *Elegies*. Un aparat crític del tot exhaustiu, que ens proporciona una edició que sembla ja definitiva.

L'exhaustivitat s'estén a la transcripció

de tots els comentaris que Riba va fer dels poemes, imprescindibles per a la seva correcta comprensió; i també al resseguiment, sobretot a través de la correspondència, tant del procés de gestació de les *Elegies* com del de les successives edicions de què Riba tingué cura (caps. IV-V-VI).

Aquesta exhaustivitat, que és un dels aspectes más positius dels capítols esmentats del volum, esdevé en canvi problemàtica en els apartats dedicats més a la interpretació, com ara el dedicat a resseguir el pensament de Riba durant el període de les *Elegies* (cap. II). La constatació que fa Medina al *Pròleg*, que «per comprendre les elegies —la culminació de tota una obra, de tota una vida— havia de llegir i entendre el conjunt de la producció de l'autor» és del tot inqüestionable —hi arriba un moment o altre tothom qui vol endinsar-se seriosament en l'obra de Riba. I, per tant, a l'hora d'estudiar els conceptes i les idees claus dels textos d'aquest període ribià (com ara *salvació*, *llenguatge*, *mística*, *poesia*, *humanisme*, etc.), és important de resseguir els esments que s'hi fan en la seva producció posterior i anterior. Però cal, llavors, discernir si es poden posar o no en relació; si els termes i els conceptes que apareixen en altres textos fan referència als mateixos continguts expressats durant l'època de les *Elegies*. Perquè el pensament de Riba no és monolític, sinó que segueix una evolució; i mentre alguns termes i conceptes van adquirint noves significacions, altres són modificats o reemplaçats o fins bandejats.

Medina no té prou en compte aquest darrer pas, i per això, en la seva tendència a l'exhaustivitat, a l'últim barreja referències de diverses èpoques a un mateix concepte o tema que estan mancades de relació. No es pot, per exemple, respecte al concepte de *Salvació* (de l'ànima i de la pàtria), clau en el pensament ribià de finals dels anys trenta i dels anys quaranta —com Medina posa molt bé de manifest—, fer una afirmació com aquesta: «Com se salva l'ànima? Riba ho sabia des del 1914, quan va traduir Poe, el qual citava una afirmació del nostre Ramon Llull: "Sub conservatio-ne formae specifice salva anima."» (p. 44); és prou evident que Riba l'any '14 no es plantejava la *salvació* de l'ànima, i que l'únic que fa és limitar-se a traduir la citació que fa Poe de Llull (com també d'altres autors, com ara Bacon). Com tampoc no es pot, per intentar il·lustrar l'afirmació que «el tema de la gràcia i de l'ascesi té una llarga tradició dins l'obra de Riba» (p. 62), remetre el lector al vers inicial del poema que encapçala el *Primer llibre d'estances* («T'ha enquermerat la gràcia fugitiva d'un desig»), de l'any 1913, perquè aquesta *gràcia* no té absolutament res a veure amb la

Gràcia, amb majúscula, de què Riba tractarà posteriorment (remeto al meu article *El concepte de sinceritat als «Ecolis» de Carles Riba*, publicat a «Reduccions», núm. 59, ps. 44-51, per a l'explicació d'aquest vers). O vincular un tema fonamental a les *Elegies* de Bierville com és el de l'*Exili*, una de les experiències més terribles viscudes per Riba, amb l'esment que feia d'aquest terme en cartes més de joventut escrites durant alguns viatges (a Madrid, per fer el doctorat l'any 1914, i a Itàlia i Alemanya els anys '20 i '22, respectivament). És com intentar mostrar que tot el que Riba esdevindrà de la guerra en endavant ja era contingut en germen dins el seu esperit en els anys anteriors. I, certament, no és això. Poc podria preveure Riba els decisius tombants per què havia de passar la seva vida, i la del seu país, durant la primera meitat del segle. Justament la riquesa de la seva personalitat i de la seva obra provenen d'aquesta constant i canviant evolució, en la qual noves idees i motivacions esdevenen a cada pas objecte del seu pensament i la seva escriptura, i on també és cert que retornarà i aprofitarà alguns temes i motius tractats per ell amb anterioritat, però adaptant-los, modificant-los i, en algun cas, fins canviant-los de significat (els conceptes *Sinceritat* i *Creació poètica*, en són dos bons exemples).

La voluntat de resultar tan exhaustiu com sigui possible a l'hora de resseguir conceptes i temes porta Medina a cometre algunes vegades errors en la interpretació de certs textos ribians. Com quan inclou, en l'apartat dedicat a la *Mística*, un passatge del segon dels articles de Riba sobre *L'estil de Francesc Pujols* (datat el 7-VI-1922), en què es fa referència a aquest concepte. Medina no s'adona que Riba no està expressant allò que ell entén per *mística*, sinó que parafrasa el pensament que Pujols, partint de Maragall, exposa en l'article —analitzat profusament per Riba— *Impressió dels quadres d'En Pidelaserra exposats a l'Ateneu Barcelonès, llegida l'any 1903* (*Recull d'articles*, Barcelona, Pub. de «La Revista», 1921, ps. 59-67); pensament que Riba a l'últim qualifica de «paròdia» de la ideologia maragalliana (*Els Marges*, Barcelona, Pub. de «La Revista», 1927, p. 139). La mateixa voluntat d'exhaustivitat, a més, el porta a incloure, en l'apartat dedicat al concepte de *Llenguatge*, un resum del contingut dels poemes de *Tres suites* (amb força imprecisions, d'altra banda) que no té res a veure amb aquell concepte, només pel fet d'haver esmentat inicialment un text de Riba en què, abans de comentar les dues primeres seccions d'aquella obra, feia algunes referències a l'expressió poètica (ps. 47-49). I, encara, en aquest segon capítol

tol es poden trobar afirmacions com aquesta: «Riba aprengué a conèixer la poesia sobretot en l'obra de Maragall», difícilment sostenible: ni el Riba jove, sota la influència orsiana, sentia una especial veneració per Maragall, ni el Riba més gran (remeto simplement a les seves cartes a Paulina Crusat el 29-VIII-1954 i a Josep Carner del 9-XII-1955 —que tenen com a referent l'antologia de Maragall que Riba acabava de publicar a l'Ed. Selecta—, on deixa ben clar que la poesia de Maragall li serveix «cada vegada més poc»). La influència maragalliana sobre Riba és un tema molt complex i que encara no està prou aclarit.

El capítol acaba amb un extens comentari del poema «Reconciliació», de *Del joc i del foc*: un dels textos a què més atenció i imputància concedeix Medina, les interessants reflexions sobre el qual caldria que fossin posades de costat amb les que n'han fet Enric Sullà o Carles Miralles.

L'últim capítol del llibre (a banda de l'*Epíleg*), que constitueix més d'una tercera part del volum, no aporta res que no fos conegut: cartes ja publicades per Carles-Jordi Guardiola al vol. II de la correspondència (Edicions de la Magrana, 1991) i altres documents de la família Riba que Medina ja havia donat a llum a la seva biografia (Pub. de l'Abadia de Montserrat, 1989), sense que hi consti cap especificació de si hi ha inclòs algun text encara inèdit.

També convé remarcar l'apartat dedicat al comentari dels versos de les *Elegies de Bierville* (rere l'edició crítica). Els comentaris són rics en referències i suggestions, i ajuden el lector a entrar en la comprensió dels poemes —malgrat que alguna vegada torni a caure en l'error de relacionar textos

de diferents èpoques. Tanmateix, cal retreure a Medina el fet d'haver tingut poc en compte els altres estudis i les interpretacions existents sobre aquesta obra ribiana; principalment pel fet que són de aportacions de qualitat (per exemple: Arthur Terry, Enric Sullà, Joan Ferraté —escadusserament esmentat—) i que fins existeixen dos llibres sencers dedicats exclusivament a les *Elegies*: el de Carles Miralles (*Lectura de les «E. de B.» de C. R.*, Curial-Univ. de Barcelona, 1979) i el d'Enric Sullà (*Una interpretació de les «E. de B.» de C. R.*, Empúries, 1993) —el fet que Medina dati el 1989 el *Pròleg* del seu llibre, aparegut el 1994, no l'eximeix de, com a mínim, esmentar l'existència del de Sullà, aparegut un any abans. D'aquí el fet que no inclogui un apartat bibliogràfic al final; un apartat que avui dia, essent Riba i les *Elegies* un dels autors i una de les obres que en la nostra literatura compten amb una bibliografia més extensa i de més valor (amb excepcions, evidentment), hauria de figurar-hi. Perquè, d'altra banda, del llibre es desprèn una imatge de Riba: la que Medina ha construït a partir de l'estudi que ell ha fet de la seva obra i de la seva personalitat. Una imatge molt a tenir en compte pels qui continuaran estudiant Riba; però només això: una imatge, una interpretació de Riba, que pot ser més o menys encertada, més o menys discutible. No pas el Riba definitiu. El qual segurament sols sorgirà de la suma de totes les interpretacions fetes al llarg del temps; una cosa que cal que tinguem en compte tots els que ens dediquem a estudiar-lo.

JORDI MALÉ I PEGUEROLES